

Др Бојан Н. Тубић, доцент
Универзитет у Новом Саду
Правни факултет у Новом Саду
B.Tubic@pf.uns.ac.rs

НАСИЉЕ У ПОРОДИЦИ У ПРАКСИ ЕВРОПСКОГ СУДА ЗА ЉУДСКА ПРАВА¹

Сажетак: Овај рад се бави ишћањем заштитије лица од насиља у породици у пракси Европског суда за људска права. Оно није поменуто у Европској конвенцији о људским правима, али се у пракси Суда јојавио значајан број случајева у којима је он констатиовао да је дошло до кршења појединих чланова Конвенције, а у вези са насиљем у породици. У већем броју случајева држава није сиречила насиље у породици које је довело до кршења права на животи, или је довело до нечовечног или понижавајућег постојања. Такође, насиље у породици често доводи до повреде права на поштовање приватног и породичног живота. Држава је дужна да заштити сва лица под својом јурисдикцијом када постоји основана сумња да њихова права могу да буду повређена. Конвенција Савеша Европе о сиречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици представља значајан инструмент којим се регулише ово ишћање и представља помак у погледу заштитије жртва насиља у породици.

Кључне речи: насиље у породици, Европски суд за људска права, Истанбулска конвенција.

1. УВОД

Насиље у породици је негативна друштвена појава, која последњих година добија све више пажње у јавности. Оно је често схватано као приватна ствар у коју државни органи не треба да се мешају и за коју нису

¹ Рад је настао као резултат рада на пројекту Правно-безбедносни аспекти борбе против насиља у породици у циљу очувања породице као елемента одрживог развоја, који финансира Аутономна покрајина Војводина, Покрајински секретаријат за високо образовање и научноистраживачку делатност, а чији носилац је Правни факултет Универзитета у Новом Саду.

одговорни.² У последњих неколико деценија се овај став променио и све је више указивано на проблеме у породици и на тежак положај жена. Насиље у породици се данас посматра и као безбедносни проблем.³ Уследила је унутрашња реакција држава чланица на ову појаву, али и њено регулисање на међународном плану. Проблемом насиља у породици баве се и поједине међународне организације, а оно може да дође и пред судска тела која су основана међународним уговорима. На тај начин се може, на један свеобухватан начин, борити против ове негативне друштвене појаве. Посебно место у овом систему заузима свакако Савет Европе, са Европским судом за људска права. Иако у Европској конвенцији за заштиту људских права и основних слобода (у даљем тексту: Конвенција)⁴ није посебно поменуто насиље у породици, могуће је указати на праксу Суда у вези са другим правима гарантованим Конвенцијом, а која могу да буду повређена у случајевима насиља у породици. Поштујући ову праксу, Република Србија би могла да предупреди представке Суду у којима би се она теретила за кршење појединих чланова Конвенције у овим околностима.

2. БОРБА ПРОТИВ НАСИЉА У ПОРОДИЦИ У ОКВИРУ САВЕТА ЕВРОПЕ

Један од најзначајнијих међународних уговора који се бави питањем насиља у породици је Конвенција Савета Европе о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици,⁵ која је усвојена 2011. године, а позната је и под називом Истанбулска конвенција. Она је ступила на снагу 2014. године. У члану 1(б) овог уговора се наводи да је један од његових циљева да допринесе елиминисању свих облика дискриминације жена и да промовише суштинску једнакост између мушкараца и жена, укључујући и давање већих овлашћења женама.⁶ У члану 45 се наводи да ће државе уговорнице предузети све неопходне легислативне и друге мере како би обезбедиле да су кршења установљена у складу са овом Конвенцијом кажњива ефикасним и сразмерним санкцијама, узимајући у обзир њихову

² Dorothy Q. Thomas and Michele E. Beasley, *Domestic Violence as a Human Rights Issue*, *Human Rights Quarterly*, 15/1993, 43.

³ Љубомир Стајић, *Одговор државе на насиље у породици*, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду* 3/2017, 659.

⁴ Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода, *Службени лист СЦГ – Међународни уговори*, бр. 9/2003.

⁵ Конвенција Савета Европе о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици, *Службени гласник Републике Србије*, Међународни уговори 12-13/2013.

⁶ *Ibid.*, члан 1б.

озбиљност.⁷ Република Србија је ратификовала Истанбулску конвенцију 2013. године и једна од обавеза која произлази из ње је и доношење закона како би се национална регулатива ускладила са њеним решењима.⁸

У члану 3 Истанбулске конвенције се насиље у породици дефинише као „сваки акт физичког, сексуалног, психичког или економског насиља до којег долази у оквиру породице или домаћинства, односно између бивших или садашњих супружника или партнера, независно од тога да ли починилац дели или је делио исто боравиште са жртвом.“⁹ Оно што ову дефиницију издваја у односу на друге јесте и помињање економског насиља, јер свако злостављање има одређене материјалне односно економске импликације.

Насиље у породици се у теорији разликује од насиља према женама. Ово се може видети и у самом називу Истанбулске конвенције, а у члану 1 се наводи да је њен циљ спречавање и кажњавање насиља над женама и насиља у породици, као и стварање свеобухватног оквира и мера за заштиту и помоћ жртвама насиља над женама и домаћег насиља. У теорији се постављало питање да ли је овакво разликовање оправдано, јер се тиме указује да насиље у породици није повезано са неким основним појмовима насиља против жена. Међутим, неки аутори поздрављају овакво разликовање јер оно наглашава значај који Истанбулска конвенција придаје борби против насиља у породици, а тиме се свакако прихвата и чињеница да и мушкарци такође могу да буду жртве насиља у породици.¹⁰

Истанбулска конвенција намеће државама много теже обавезе него што је то установљено у пракси Европског суда за људска права. Заштита пред Судом је свакако потребна јер под његову надлежност потпада 47 држава што је више од тренутног броја држава уговорница Истанбулске конвенције. Такође, Истанбулска конвенција не предвиђа механизам за подношење индивидуалних представки у вези са њеним кршењем. Ипак, у члану 21 се наводи да ће државе уговорнице обезбедити да жртве добију информације и да могу да приступе примењивим регионалним и међународним механизмима за подношење представки.¹¹ Ово укључује поступке пред Европским судом за људска права и Комитетом за елиминисање свих облика дискриминације жена.¹²

⁷ Ibid., члан 45.

⁸ Бранислав Ристивојевић, Стефан Самарџић, Закон о спречавању насиља у породици – критички осврт из угла кривичног права, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду* 4/2017, 1443.

⁹ Члан 3 Истанбулске конвенције.

¹⁰ Ronagh McQuigg, A Contextual Analysis of the Council of Europe's Convention on Preventing and Combating Violence against Women, *International Human Rights Law Review*, 1/2012, 371.

¹¹ Члан 21 Истанбулске конвенције.

¹² Ronagh McQuigg, *The Istanbul Convention, Domestic Violence and Human Rights*, Routledge, New York, 2017.

Постоје и други међународни уговори који се баве овим питањем. Конвенција о елиминисању свих облика дискриминације жена¹³ не помиње насиље у породици, али је Комитет установљен овом конвенцијом издао веома значајну Општу препоруку 19 која је тумачила да конвенција забрањује насиље над женама у јавном и приватном контексту. Такође, у својим коментарима на периодичне извештаје држава чланица, Комитет даје препоруке о мерама које државе треба да предузму при решавању питања насиља у породици, које је било и предмет неколико појединачних представки Комитету.¹⁴ На регионалном плану, значајно је поменути Интерамеричку конвенцију о спречавању, кажњавању и елиминисању насиља над женама (позната и под именом Конвенција из Белема у Парау),¹⁵ која је усвојена 1994. године у оквиру Организације америчких држава, а ступила је на снагу годину дана касније. У њој се не помиње термин насиље у породици, али се оно може подвести под насиље над женама генерално.

3. НАСИЉЕ У ПОРОДИЦИ У СЛУЧАЈЕВИМА КРШЕЊА ЧЛАНА 2 КОНВЕНЦИЈЕ

Држава је дужна да свакоме обезбеди несметано уживање права на живот, односно не сме да одузме живот лицима у оквиру њене надлежности, а уколико зна да постоји озбиљна претња по нечији живот, или то може да зна, треба да предузме све што разумно може да би спасила тај живот. Поред тога, постоји и процесни аспект члана 2 Конвенције, односно држава мора да предузме ефикасну истрагу у сваком конкретном случају а нарочито се то тражи у случајевима када постоји сумња да су државни органи учествовали у лишењу живота неког лица. У случајевима насиља у породици свакако су најважнији аспекти заштите живота лица изложених насиљу у породици и спровођење ефикасне истраге у случајевима лишења живота.

Један од најзначајнијих случајева из ове области је Контрова против Словачке,¹⁶ у којем је Суд директно и суштински поменуо питање насиља у породици. Подносиатељка представке је 2. новембра 2002. године поднела кривичну пријаву против свог мужа за напад и наносење телесних повреда.

¹³ Конвенција о елиминисању свих облика дискриминације жена, Службени лист СФРЈ, Међународни уговори 11/1981.

¹⁴ Ronagh McQuigg, Domestic Violence as a Human Rights Issue: Rumor v. Italy, *The European Journal of International Law* 26/2016, 1010.

¹⁵ Inter-American Convention on the Prevention, Punishment and Eradication of Violence against Women, <http://www.oas.org/juridico/english/treaties/a-61.html> (сајт посећен 28. априла 2018. године).

¹⁶ Контрова против Словачке (Kontrová v. Slovakia), представка бр. 7510/04, пресуда од 31. маја 2007. године.

У пратњи свог мужа, она је касније покушала да повуче ову пријаву. Ипак, она је променила свој исказ тако да су поступци њеног мужа били квалификовани као мањи прекршаји који нису захтевали даље поступање. Дана 31. децембра 2002. године, њен муж је убио њихову децу, ћерку и сина. Подносиатељка представке је покренула поступак пред Европским судом за људска права и навела да је полиција, свесна насилног и претећег понашања њеног мужа, пропустила да предузме одговарајуће мере да заштити животе њене деце. Такође, навела је да није могла да добије одговарајућу накнаду штете. Суд је у својој пресуди нашао да је дошло до кршења члана 2 Конвенције у погледу пропуста државних органа да заштити животе деце подносиатељке представке. Он је приметио да је ситуација у њеној породици била позната локалној полицији, с обзиром на кривичну пријаву из новембра 2002. године, као и телефонске позиве у децембру те године. Полиција је била у обавези да региструје кривичну пријаву подносиоца представке и да одмах покрене истрагу и кривични поступак против мужа подносиатељке представке. Такође, било је потребно да полиција предузме одређене активности поводом навода да он поседује пушку и да прети да ће је употребити. Међутим, један од полицијских службеника је чак помогао подносиатељки представке и њеном мужу да измене кривичну пријаву из 2002. године, како би се водила као лакши прекршај. Суд је донео одлуку да је полиција пропустила да изврши соје обавезе и као директна последица тог пропуста дошло је до убиства деце. Суд је иначе донео одлуку да је дошло и до повреде права на ефикасан правни лек, јер је подносиатељка представке требала да има право да захтева накнаду нематеријалне штете, али јој такав правни лек није обезбеђен.

Такође, и у случају Бранко Томашић и други против Хрватске,¹⁷ Суд је донео одлуку да је дошло до кршења члана 2 Конвенције, јер тужена држава није предузела одговарајуће мере да би спречила смрт детета и мајке и није предузела ефикасну истрагу о одговорности државе за њихову смрт. Наиме, у овом случају подносиоци представке су били рођаци једне бебе и њене мајке које је убио њихов отац односно супруг који је потом извршио самоубиство. Он је то учинио по изласку из затвора где је био смештен због упућивања претњи смрћу. Првобитно је одређено да се подвргне обавезном психијатријском лечењу током боравка у затвору и након пуштања на слободу, али је апелациони суд наредио да се лечење прекине након што је пуштен на слободу. Државни органи Хрватске су били свесни да су претње које су им биле упућене биле озбиљне и да су све разумне мере требале да буду предузете како би се они заштитили. Такође, Суд је указао и на друге

¹⁷ Бранко Томашић и други против Хрватске (Case of Branko Tomašić and Others v. Croatia), представка бр. 46598/06, пресуда од 15. јануара 2009. године, стр. 24.

недостатке у понашању државних власти. Наиме, није доказано да је лечење одговорног лица било спроведено на одговарајући начин. У затвору је одржано неколико састанака са затворским особљем, који нису били психијатри, а нису биле дате ни смернице како би требало водити поступак лечења. Такође, он није био испитан пре пуштања на слободу да ли и даље представља ризик за породицу. Суд је закључио да су државне власти пропустиле да предузму одговарајуће мере да заштите њихове животе.

У случају *Опуз против Турске*¹⁸ подносиатељка представке и њена мајка су током више година биле изложене нападима и претњама од стране мужа подносиатељке представке, што се често завршавало повредама које су биле опасне по живот. Уз само један изузетак, није покренут поступак против њега јер су обе жене повлачиле своје пријаве, иако су објашњавале да их је муж приморао да то ураде, претећи да ће их убити. Он је чак и убо ножем своју жену седам пута и изречена му је новчана казна у противвредности од 385 евра. Две жене су подносиле бројне жалбе тврдећи да су им животи у опасности. Супруг је био испитиван и након тога пуштен. На крају, када су оне покушале да се одселе, супруг је убио своју ташту, тврдећи да је у питању била његова част. Он је осуђен за убиство и изречена му је казна доживотног затвора, али је пуштен док се одлучивало о његовој жалби. Његова супруга је у том периоду тврдила да је он настављао и даље да јој прети. Суд је сматрао да је дошло до кршења члана 2 Конвенције у погледу убиства мајке подносиатељке представке, као и до кршења члана 3 Конвенције у погледу пропуста државе да заштити подносиатељку представке. Он је заузео став да је Турска пропустила да успостави и примени систем за кажњавање насиља у породици и заштиту жртава. Државни органи нису ни користили заштитне мере које су им биле доступне и прекидали су поступке као „породичне ствари“ игноришући разлоге због којих су пријаве бивале повучене. Требало је да буде успостављен један правни оквир који би омогућавао да кривични поступци буду покренути без обзира да ли су пријаве биле повучене.

Такође, Суд је у овом случају заузео став, по први пут када је у питању насиље у породици, да је дошло до кршења члана 14 Конвенције, односно до кршења забране дискриминације, у вези са члановима 2 и 3 Конвенције. Он је приметио да насиље у породици погађа углавном жене, док је општа и дискриминаторна судска пасивност у Турској створила погодну климу за такво понашање. Суд се овде позвао на извештаје локалних, али и међународних невладиних организација. Насиље које су претрпеле подносиатељка представке и њена мајка би могло да буде посматрано да је родно засновано

¹⁸ *Опуз против Турске* (Case of *Oruz v. Turkey*), представка бр. 33401/02, пресуда од 9. јуна 2009. године.

и дискриминаторно према женама. Суд је потврдио да и мушкарци могу да буду жртве насиља у породици, као и деца, било директно или индиректно.¹⁹ Упркос реформама које је спровела турска влада претходних година, преовлађујућа неактивност судског система и некажњавање насилника, указују на недовољну посвећеност на страни државних органа да предузму одговарајуће мере како би одговориле на насиље у породици.

У још неколико случајева против Турске, Суд је сматрао да је дошло до повреде права на живот. Тако, у случају Цивек против Турске²⁰ Суд је нашао нарочито да иако су турске власти биле информисане о истинској и озбиљној претњи по живот мајке подносиоца представке и упркос њеним константним притужбама на претње и узнемиравање, оне су пропустиле да предузму мере које су им разумно биле доступне како би се спречило њено убиство.

Суд је утврдио кршење процесног дела члана 2 Конвенције и у случају Дурмаз против Турске,²¹ у погледу пропуста турских власти да спроведу ефикасну истрагу о смрти ћерке подносиоца представке. Подносилац представке је био отац жене која је умрла у болници након што ју је муж довео на ургентно одељење, обавештавајући лекаре да је она узела прекомерну дозу лекова. Када га је полиција испитала рекао је да су се посвађали тог дана и да ју је ударио. Жена је преминула и њен отац је покренуо поступак код тужиоца тврдећи да она није имала самоубилачке намере и наводећи да је муж одговоран за њену смрт. Истрага коју је спровео тужилац показала је да је она извршила самоубиство. Суд је сматрао да ова истрага није била ефикасна. Слично као у случају Опуз против Турске, Суд је приметио да насиље у породици погађа углавном жене и да општа и дискриминаторна судска пасивност у Турској ствара климу погодну за насиље у породици. Ово је поновљено и у случају Халиме Килич против Турске,²² у којем се подносилац представке обратио Суду због смрти ћерке коју је убио њен муж, упркос томе што је поднела четири пријаве и добила три заштитне мере. Суд је сматрао да је дошло до кршења члана 2 и члана 14 у вези са чланом 2 Конвенције. Он је нашао да домаћи поступци нису удовољили захтевима члана 2, у погледу обезбеђивања заштите ћерке подносиоца представке. Национални органи нису санкционисали непоштовање забрана од стране супруга жртве и тиме су их учинили неефикасним, на тај начин стварајући

¹⁹ Ibid., пасус 132.

²⁰ Цивек против Турске (Civek v. Turkey), представка бр. 55354/11, пресуда од 23. фебруара 2016. године, стр. 24.

²¹ Дурмаз против Турске, (Durmaz v. Turkey), представка бр. 3621/07, пресуда од 13. новембра 2014. године.

²² Хаиме Килич против Турске (Halime Kilic v. Turkey), представка бр. 63034/11, пресуда од 28. јуна 2016. године.

окужење некажњивости, омогућавајући му да некажњено напада своју супругу.

У случају Талпис против Италије,²³ Суд је нашао да је повређен члан 2 Конвенције због убиства сина подносиоце представке и покушаја њеног убиства. Он је сматрао да су, пропуштањем да се предузме брза реакција на основу притужбе подносиоце представке, државни органи Италије створили околности у којима је било некажњиво прибегавање насиљу, што је на крају довело до покушаја убиства подносиоце представке и убиства њеног сина. Државни органи су пропустили да испуне своју обавезу да заштите животе ових лица. Суд је нашао и да је дошло до кршења члана 3 Конвенције, због пропуста државних органа да испуне своју обавезу заштите подносиоца представке од аката насиља у породици. Суд је посебно приметно да је подносиоца представке живела са децом у окружењу насиља које је било довољно озбиљно да би се могло назвати нечовечним поступањем. Такође, начин на који су државни органи водили кривични поступак указивао је на пасивност судова што није у складу са чланом 3 Конвенције. Такође, Суд је нашао и да је дошло до дискриминације у вези са члановима 2 и 3 Конвенције, налазећи да је подносиоца представке била жртва дискриминације, као жена, због неактивности државних органа који су потценили конкретно насиље и тако га у суштини подржали.

4. НАСИЉЕ У ПОРОДИЦИ У СЛУЧАЈЕВИМА КРШЕЊА ЧЛАНА 3 КОНВЕНЦИЈЕ

Члан 3 Конвенције забрањује мучење, нечовечно и понижавајуће поступање и кажњавање. Насиље у породици врло често подразумева постојање ових облика понашања према жртвама. На пример, у случају Е.С. и други против Словачке²⁴ прва подносиоца представке је напустила свог мужа и поднела кривичну пријаву против њега за злостављање ње и њене деце и за сексуално злостављање једне од њихових ћерки. Он је осуђен за насиље и сексуално злостављање две године касније. Захтев подносиоце представке да њен муж буде удаљен из куће је одбијен, уз аргументацију националног суда да није имао овлашћења да ограничи приступ њеног мужа имовини. Прва подносиоца представке и деца су били приморани да се одселе од своје породице и пријатеља, а двоје деце је морало да промени школу. Они су се жалили да су државне власти пропустиле да их заштите

²³ Талпис против Италије (Talpis v. Italy), представка бр. 41237/14, пресуда од 2. марта 2017. године.

²⁴ Е.С. и други против Словачке (E.S. and Others v. Slovakia), представка бр. 8227/04, пресуда од 15. септембра 2009. године.

на адекватан начин од насиља у породици. Суд је донео одлуку да је Словачка пропустила да им обезбеди неопходну заштиту против насиља и да је тиме прекршила чланове 3 и 8 Конвенције. Он је приметио да су, с обзиром на природу и тежину оптужби, прва подносиатељка представке и њена деца тражили заштиту одмах а не годину или две касније. Она није могла да тражи удаљавање мужа из њиховог брачног дома све до измена закона из 2003. године. У том периоду она и њена деца су била без ефикасне заштите.

У случају Е.М. против Румуније,²⁵ подносиатељка представке је навела да истрага поводом њене кривичне пријаве за насиље у породици почињено у присуству њене ћерке, није била ефикасна. Румунски судови су одбацили њену пријаву, јер нису били доказани њени наводи да је била подвргнута насиљу од стране мужа. Суд је сматрао да је дошло до кршења члана 3 Конвенције у процесном делу, налазећи да начин на који је истрага вођена није пружао подносиатељки представке ефикасну заштиту на основу члана 3. Она је тражила помоћ и заштиту од државних органа за себе и ћерку, против мужевљевог агресивног понашања. Иако је постојао законски оквир за сарадњу између различитих органа, као и за предузимање других вансудских мера за идентификовање и деловање против насиља у породици, нису предузети никакви кораци у том правцу. До тога није дошло, чак и ако су постојали медицински докази за наводе подносиатељке представке. Слично се десило и у случају Валиулиен против Литваније,²⁶ поводом пријаве жене која је била жртва насиља у породици, где су државни органи пропустили да истраже њене тврдње о злостављању и да утврде одговорност њеног партнера. Суд је сматрао да је дошло до одлагања у кривичном поступку, а јавни тужилац је одлучио да прекине истрагу, тако да пракса у конкретном случају и начин на који су кривичноправни механизми имплементирани, нису обезбедили одговарајућу заштиту подносиоцу представке против аката насиља. Занимљиво је да Суд у овој пресуди помиње и Истанбулску конвенцију.²⁷

Питање насиља у породици јављало се, на посредан начин, и у случајевима депортација. Наиме, у случају Н против Шведске,²⁸ подносиатељка представке, држављанка Авганистана, дошла је 2004. године у Шведску, са мужем. Њихови захтеви за азил су одбијани неколико пута. Годину дана касније, она је напустила свог мужа, а 2008. године њен захтев за развод брака су одбили шведски судови, јер нису били надлежни да разведу брак

²⁵ Е.М. против Румуније (E.M. v. Romania), представка бр. 43994/05, пресуда од 30. октобра 2012. године.

²⁶ Валиулиен против Литваније (Valiulienė v. Lithuania), представка бр. 33234/07, пресуда од 26. марта 2013. године. Видети: Ronagh McQuigg, *The European Court of Human Rights and Domestic Violence: Valiulienė v Lithuania*, *The International Journal of Human Rights* 18/2014, 756-773.

²⁷ Валиулиен против Литваније, *ibid.*, пасус 41.

²⁸ Н против Шведске (N. v. Sweden), представка бр. 23505/09, пресуда од 20. јула 2010. године.

све док се подносиатељка представке не насели легално у земљи. Њен муж је обавестио национални суд да се противи разводу. У међувремену, подносиатељка представке је безуспешно захтевала од Шведског одбора за миграције да поново размотри њен случај и да спречи њену депортацију, тврдећи да ризикује да јој се изрекне смртна казна у Авганистану, јер је починила прељубу, тако што је отпочела везу са једним Швеђанином и да ју је њена породица одбацила. Суд је сматрао да би депортација подносиатељке представке из Шведске у Авганистан представљала кршење члана 3 Конвенције, јер је постојала основана сумња да би уколико би била депортована у Авганистан она била суочена са различитим видовима репресалија од стране њеног мужа, његове, али и њене породице, као и од целог авганистанског друштва. Све то се може подвести под члан 3 Конвенције. Суд се позвао на извештаје у којима се наводи да око 80% авганистанских жена бива погођено насиљем у породици и то актима које државне власти сматрају легитимним и не гоне њихове починиоце. Такође, жене не могу да оду у полицију или суд без пратње мушкарца. Све то указује на један општи ризик за који је Суд сматрао да не сме да буде игнорисан.

У случају М.Г. против Турске²⁹ радило се о породичном насиљу које је подносиатељка представке доживела током брака, претње које су јој упућиване након развода. Она је посебно критиковала домаће органе јер су пропустили да спрече насиље којем је била подвргнута. Она се такође жалила на сталну и систематску дискриминацију у погледу насиља према женама у Турској. Суд је сматрао да је дошло о кршења члана 3 Конвенције, јер начин на који су турске власти водиле кривични поступак није могао да буде посматран као задовољавајући према захтевима члана 3. Он је посебно нагласио да су власти имале пасиван став, јер је кривични поступак покренут више од пет година и шест месеци након што је подносиатељка представке поднела пријаву против свог мужа и да су поступци и даље били у току када је одлука Суда донета. Такође, Суд је нашао да је дошло до повреде и члана 14 у вези са чланом 3 Конвенције, јер је нашао да је после развода па све до ступања на снагу новог закона, што је био период од око 5 година, постојећи законски оквир није гарантовао да подносиатељка представке, као разведена, може да има корист од заштитних мера и приметио је да много година након што се обратила националним судовима била је приморана да живи у страху од понашања свог бившег мужа.

У случају Еремиа и други против Републике Молдавије³⁰ начињен је помак у погледу признавања аспекта полне дискриминације насиља према

²⁹ М.Г. против Турске (M.G. v. Turkey), представка бр. 646/10, пресуда од 22. марта 2016. године.

³⁰ Еремиа и други против Републике Молдавије (Case of Eremia and Others v. The Republic of Moldova), представка бр. 3564/11, пресуда од 28. маја 2013. године.

женама. Наиме, у овом случају се радило о представи једне жене и њене две ћерке које су се жалиле на пропуст молдавских власти да их заштите од насилног понашања и злостављања супруга односно оца, који је био полицајац. Суд је сматрао да је дошло до кршења члана 3 Конвенције у погледу првог подносиоца представке, јер су и поред сазнања о злостављању, државне власти пропустиле да предузму ефикасне мере против њеног супруга и да је заштите од даљег насиља у породици. Такође, дошло је и до повреде права на поштовање приватног и породичног живота у погледу ћерки, јер упркос штетним психичким последицама по њих насталих посматрањем очевог насилног понашања над њиховом мајком у породичном дому, учињено је јако мало или готово ништа да би се спречило понављање таквог понашања. Суд је сматрао да је дошло и до повреде члана 14 у вези са чланом 3 Конвенције, у погледу прве подносиоце представке, налазећи да акти државних органа нису били прости пропусти или одлагања у борби са насиљем против ње, већ су допринели понављању таквог насиља и одражавали дискриминаторан став према подносиоцима представке као жени. Суд се позвао на мишљење Специјалног известиоца Уједињених нација о насиљу над женама, његовим узроцима и последицама и заузео став да је оно само потврдило утисак да државни органи нису у потпуности разумели озбиљност и обим проблема насиља у породици у Молдавији и њихове дискриминаторне последице на жене. Ово је потврђено и у другим случајевима против Молдавије.³¹

У случају Д.М.Д. против Румуније³² подносилац представке је покренуо поступак против свог оца за насиље у породици. Ове радње су трајале осам година и на крају је отац осуђен за физичко и психичко злостављање свог детета. Подносилац представке се жалио да су ти поступци неефикасни и да му није била додељена накнада штете. Суд је сматрао да је дошло до кршења члана 3 Конвенције односно да је прекршена забрана нечовечног и понижавајућег поступања, јер је истрага о наводном злостављању трајала предуго и имала је и друге озбиљне недостатке. У том смислу, он је нагласио да државе чланице треба да теже да заштите достојанство деце и да створе одговарајући правни оквир да заштите децу од насиља у породици. Суд је такође нашао да је дошло и до кршења члана 6 става 1 Конвенције, јер домаћи судови нису испитали суштину захтева подносиоца представке о пропусту да му се досуди накнада штете, упркос томе што је јасно наведено у домаћем праву да имају обавезу да донесу одлуку о питању накнаде штете у случају који се односи на малолетно лице, чак и без формалног захтева жртве.

³¹ Б. против Републике Молдавије (Case of B. V. The Republic of Moldova), представка бр. 61382/09, пресуда од 16. јула 2013. године; Мудриц против Републике Молдавије (Case of Mudric v. The Republic of Moldova), представка бр. 74839/10, пресуда од 16. јула 2013. године.

³² Д.М.Д. против Румуније (D.M.D. v. Romania), представка бр. 23022/13, пресуда од 3. октобра 2017. године.

Постоје и случајеви у којима је Суд донео одлуку да није дошло до кршења члана 3 Конвенције. У случају Румор против Италије,³³ подносиатељка представке се жалила да су државне власти пропустиле да је подрже након озбиљног инцидента насиља у породици који јој се десио у новембру 2008. године, и да су пропустиле да је заштите од даљег насиља. Она је навела да њен бивши партнер није био упућен на психијатријски третман и да је наставио да представља претњу и њој и њеној деци. Она је даље тврдила да се пријемни центар који је изабран за кућни притвор њеног партнера налазио само 15 километара од њеног дома и да није био одговарајући. Она је два пута бивала застрашивана од стране запослених у том центру, што је представљало кршење судске забране било каквог контакта са њеним бившим партнером. Такође, она је навела да су ти пропусти били резултат неадекватности законодавног оквира у Италији у области борбе против насиља у породици и да ју је то дискриминисало као жену. Суд је сматрао да није дошло до кршења члана 3 Конвенције, нити члана 14 у вези са чланом 3. Нашао је да су италијанске власти створиле законски оквир који им је омогућавао да предузимају мере против лица која су била оптужена за насиље у породици и да је тај оквир био ефикасан при кажњавању починиоца кривичног дела код којег је подносиатељка представке била жртва и спречавајући понављање насилних напада на њен физички интегритет.

5. НАСИЉЕ У ПОРОДИЦИ У СЛУЧАЈЕВИМА КРШЕЊА ЧЛАНА 8 КОНВЕНЦИЈЕ

Насиље у породици може да представља повреду права на породичан живот, које је предвиђено чланом 8 Конвенције. Држава мора да обезбеди свима, у оквиру своје надлежности, да несметано уживају и ово право. Уколико не реагује на адекватан начин на случајеве насиља у породици, она не поштује обавезе из Конвенције.

На пример, у случају Ери против Ирске подносиатељка представке је тражила да буде судским путем одвојена од свог мужа, јер је он био насилан према њој, али није могла да добије правну помоћ у поступку пред Вишим судом Ирске. Суд је сматрао да заштита људских права не сме да буде само теоретска, већ практична и ефикасна. У складу са тим, обавеза да се обезбеди поштовање права из Конвенције не значи само да држава треба само да се уздржава од мешања у приватни или породични живот, већ може да захтева од државе да предузме позитивну акцију, што је у конкретном слу-

³³ Румор против Италије (*Rumor v. Italy*), представка бр. 72964/10, пресуда од 27. маја 2014. године.

чају значило да обезбеди правну помоћ како би омогућио жени да тражи одвајање судским путем.³⁴

Још један случај који се односио на насиље у породици је био Беваква и С. против Бугарске.³⁵ Прва подносиатељка представке је тврдила да је супруг често туче, напустила га је и поднела захтев за развод, одводећи са собом њиховог трогодишњег сина. Провела је четири дана у уточишту за злостављане жене са својим сином, али је наводно била упозорена да може да се суочи са оптужбом за отмицу детета, што је довело до доношења судске одлуке о заједничком старатељству, коју њен супруг није поштовао. Подношење тужби против супруга за напад је, наводно, изазвало даље насиље. Њен захтев за привремено старатељство није третиран као приоритетан и на крају је добила старатељство тек када је дошло до развода годину дана касније. Следеће године, њу је поново претукао њен бивши муж, а њени захтеви за покретањем кривичног поступка су одбацивани уз аргументацију да је то приватна ствар и да захтева приватно гоњење. Суд је сматрао да је дошло до кршења члана 8 Конвенције, имајући у виду кумулативне ефекте пропуста домаћих судова да усвоје привремене мере старатељства без одлагања, у ситуацији која је погодила подносиоце представке и изнад свега добробит детета и недостатак адекватних мера од стране државних органа у истом периоду, као реакција на понашање бившег супруга подносиатељке представке. Према мишљењу Суда ово је довело до пропуста да се помогне подносиоцима представке, супротно позитивним обавезама државе на основу члана 8 Конвенције, да се осигура поштовање њиховог приватног и породичног живота.

У случају А против Хрватске³⁶ подносиатељка представке је тражила судску забрану због тога што ју је бивши муж физички малтретирао и претио смрћу. Одбијена је на основу тога што није доказала да постоји непосредан ризик по њен живот. Суд је сматрао да је дошло до кршења члана 8 Конвенције јер су државне власти пропустиле да примене многе мере које су одредили домаћи судови како би се заштитила подносиатељка представке, или како би се решили психички проблеми њеног бившег мужа, који су били у корену његовог насилног понашања.

Такође, у случају Калуца против Мађарске³⁷ Суд је донео одлуку да су државни органи пропустили да испуне своје позитивне обавезе у погледу

³⁴ Ери против Ирске (*Airey v. Ireland*), представка бр. 6289/73, пресуда од 9. октобра 1979. године.

³⁵ Беваква и С. против Бугарске (*Bevacqua and S. v. Bulgaria*), представка бр. 71127/01, пресуда од 12. јуна 2008. године.

³⁶ А против Хрватске (*A. v. Croatia*), представка бр. 55164/08, пресуда од 14. октобра 2010. године.

³⁷ Калуца против Мађарске (*Kalucza v. Hungary*), представка бр. 57693/10, пресуда од 24. априла 2012. године.

члана 8 Конвенције, јер нису предузели неопходне мере да би ефикасно заштитили подносиоца представке од сталних физичких и психичких злостављања у њеној кући, иако је она подносила кривичне пријаве за напад против свог партнера и непрестано је тражила доношење мере забране приласка.

У случају Хајдуова против Словачке³⁸ подносиоца представке се жалила да су домаће власти пропустиле да удовоље својој законској обавези да одреде задржавање њеног бившег мужа у једној институцији за психијатријско лечење, након кривичне осуде због тога што ју је злостављао и претио јој. Суд је сматрао да недостатак ефикасних мера као одговор на понашање бившег мужа подносиоца представке и нарочито пропуст домаћих судова да нареде његово задржавање због психијатријског лечења након што је осуђен, представљају кршење позитивних обавеза државе на основу члана 8 Конвенције. Суд је посебно истакао да, иако се претње њеног бившег мужа нису никада оствариле, оне су биле довољне да утичу на психички интегритет и добробит подносиоца представке.

У случају И.Ц. против Уједињеног Краљевства,³⁹ подносиоца представке и њен вишегодишњи партнер су добили сина 2001. године. Две године касније, социјалне службе су се заинтересовале за њих због инцидента, односно случајева насиља у породици и злоупотребе алкохола који су ескалирали од краја 2007. године и полиција је више пута позивана у њихов породични дом. У јуну 2008. године, локалне власти су добиле хитан налог за заштиту када је дечак повређен током једне од насилних ситуација међу родитељима. Донета је одлука да се дете да на усвајање. Подносиоца представке се жалила на одбијање судова да одреде процену ње као јединог стараоца за њеног сина и да је њихов пропуст да узму у обзир све релевантне факторе када су доносили одлуку о пресељењу детета, прекршио њена права на основу члана 8 Конвенције. Суд је сматрао да у овом случају није дошло до кршења Конвенције, налазећи да су разлози за доношење одлуке о пресељењу били релевантни и довољни и да је подносиоца представке била дата свака могућност да представи свој случај и да је била у потпуности укључена у процес доношења одлуке. Суд је сматрао да је одлука националног судије да би веза подносиоца представке са оцем детета представљала ризик за само дете, била разумна. У конкретном случају је било битно да се дете развија у безбедном окружењу. Подносиоца представке такође, није користила помоћ која се пружала жртвама насиља у породици, већ се на крају помирила са оцем детета.

³⁸ Хајдуова против Словачке (Hajduova v. Slovakia), представка бр. 2660/03, пресуда од 30. новембра 2010. године.

³⁹ И.Ц. против Уједињеног Краљевства (Y.C. v. The United Kingdom), представка бр. 4547/10, пресуда од 13. марта 2012. године.

6. ЗАКЉУЧАК

Европски суд за људска права је до сада створио значајну праксу када су у питању случајеви кршења Конвенције који су повезани са насиљем у породици, иако све до 2007. године и пресуде у случају Контрова против Словачке овај појам није био непосредно коришћен у терминологији Суда. Он ову негативну појаву санкционише кроз проглашавање државе одговорном за кршења појединих чланова Конвенције: права на живот, забране мучења, нечовечног и понижавајућег поступања и кажњавања, права на поштовање приватног и породичног живота и других. Суд је заузео став да је питање насиља у породици, које може да има различите облике физичког и психичког насиља, један општи проблем који забрињава све државе чланице и који се не појављује увек, јер се често дешава у приватним односима, или затвореним круговима. Такође, нису само жене њиме погођене. Суд је у случају Опуз против Турске потврдио да и мушкарци могу да буду жртве насиља у породици, као и деца која су често жртве било директно или индиректно.

Некада се држави намеће несразмерно тежак терет да докаже да није одговорна за пропуштање да заштити нечија права. Међутим, постоје ситуације када је неспорно да је држава одговорна јер ни поред учесталих апела од стране појединаца она није реаговала и заштитила права жртава насиља у породици. Ово се нарочито односи на Турску против које је поднет сразмерно велики број представки које су у вези са насиљем у породици.

У већини случајева Суд је нашао да је држава одговорна за кршење Конвенције. Међутим, постојали су случајеви, као на пример Румор против Италије, где је утврђено да је подносиатељка представке била подвргнута нечовечном и понижавајућем поступању, али није утврђено кршење Конвенције, јер је Суд нашао да је држава испунила све своје обавезе. Државе нарочито морају да воде рачуна да приликом депортације неких лица она не буду послата у државе у којима могу да буду изложена насиљу односно нечовечном или понижавајућем поступању.

Значајан допринос борби против насиља у породици дала је и Конвенција Савета Европе о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици. Недостатак ефикасног механизма за примену ове конвенције ће свакако представљати проблем, па ће Европски суд за људска права остати важан форум за заштиту права лица погођених насиљем у породици. Пракса Суда представљаће и даље значајан извор за законодавство и праксу националних судова држава у циљу ефикасног испуњавања њихових међународних обавеза да заштите појединце од насиља у породици.

*Bojan N. Tubić, Ph.D., Assistant Professor
University of Novi Sad
Faculty of Law Novi Sad
B.Tubic@pf.uns.ac.rs*

Domestic Violence in the Jurisprudence of the European Court of Human Rights

Abstract: *This paper deals with the issue of the protection of persons from domestic violence in the jurisprudence of the European Court of Human Rights. It was not mentioned in the European Convention on Human Rights, but in the practice of the Court, there appeared a significant number of cases in which it stated that there had been violations of specific articles of the Convention in relation to domestic violence. In a large number of cases, the state did not prevent domestic violence that led to a violation of the right to life, or led to inhuman or degrading treatment. Also, domestic violence often leads to a violation of the right to respect for private and family life. The state is obliged to protect all persons under its jurisdiction when there is a reasonable suspicion that their rights may be violated. The Council of Europe's Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence is an important instrument that regulates this issue and is a step forward in the protection of victims of domestic violence.*

Keywords: *domestic violence, European Court of Human Rights, Istanbul Convention.*

Датум пријема рада: 23.05.2018.